

valorii științifice a rezultatelor obținute, dar asta rămâne desigur de realizat în studii ulterioare. Rezultatele sunt prezentate în mod adecvat și ilustrate cu tabele și grafice foarte sugestive. Concluziile lucrării sunt relevante și de actualitate pentru cercetarea contemporană în domeniile calității vieții și a asistenței sociale a copiilor cu dizabilități.

Aspecte privind calitatea vieții în familiile copiilor cu dizabilități este o lucrare bine realizată, de referință pentru studenții de la sociologie și asistență socială, și care aduce informații și conceptualizări noi pentru specialiștii din domeniu. Toți cei care cunosc firea perfecționistă și perseverență a Claudiei Oșvat sunt siguri că această lucrare nu va fi ultima pe această temă și autoarea va dezvolta temele deschise aici în lucrări viitoare, pe care așteptăm să le citim cu mare plăcere.

Sergiu Bălățescu

Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu, Sorina Soare (ed.), *Populismul contemporan*, Institutul European, Iași, 2012, 480 p.

Concept extrem de controversat în cercul teoreticienilor preocupați de acest subiect, populismul este o caracteristică atribuită numeroaselor regimuri politice pe plan mondial, liderilor și discursurilor acestora, chiar dacă de multe ori ideologiile care au stat la baza programelor politice se aflau în opoziție. Populismul nu poate fi încadrat strict într-o singură apreciere teoretică, dar prezintă câteva elemente definitorii, printre care: ideologie anti-elitistă, sacralizarea poporului și a originii sale, existența unui lider carismatic accesibil electoratului prin prezență și discurs, credința într-o societate omogenă social, economic și cultural.

Lucrarea, *Populismul contemporan. Un concept controversat și formele sale di-*

verse, aflată sub îngrijirea editorilor Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu și Sorina Soare, aduce în atenția publicului de specialitate și nu numai, conceptul de populism supus îndelung dezbaterilor în cadrul literaturii științifice. Unind contribuțiile autorilor români, dar și ale colaboratorilor de pe diverse continente (Australia, Africa, America de Sud), capitolele cărții își propun să descrie și să explicitizeze într-o manieră ușor abordabilă atât termenul de populism, cât și fenomenul creat în acest sens.

Lucrarea de față, divizată în două părți principale, abordează inițial populismul din perspectivă teoretică prezentând diverse teorii și accepțiuni în domeniu; ulterior, paginile părții a doua oferă un periplu științific prin prezentarea empirică a diverselor forme de manifestare ale populismului la nivel mondial, în varii societăți și contexte culturale.

Fiind un concept relativ recent și foarte controversat, populismul nu poate fi încadrat în rigorile unei singure definiții. Necesitatea abordării sale prin prisma multidimensionalității este punctul comun, central afirmat de către toți cei care au contribuit la delimitarea cadrului teoretic a populismului. Primul capitolul este semnat de către unul dintre membrii echipei editoriale, Sergiu Mișcoiu. El ridică problema teoretică a dezvoltării neo-populismului, ca evoluție a conceptului de populism în contextul modernității. Ideea de început a acestei analize consideră în mod echilibrat cele două direcții de dezbateră academică cu privire la termenul de neo-populism: anumiți specialiști admit contemporaneitatea acestuia, în timp ce opoziții lor consideră acest fenomen ca fiind lipsit de consistență științifică, prin urmare lipsit de justificare. Prin analiza sistemică a celor doi termeni, „populismul istoric” și „populismul avansat” (p. 26), autorul evidențiază atât elementele comune ale celor două fenomene în discuție, cât și trăsăturile distinctive specifice fiecăruia. În comple-

tarea acestui tablou științific intervin elementele empirice, prin trimiterea la diferite contexte socio-politice, începând cu antichitatea romană și continuând cu aspecte care țin de realitatea contemporană.

Discursul filosofico-politic al lui Chantal Delsol supune atenției publicului interesat abordarea populismului prin prisma cadrului istoric în care a apărut și s-a dezvoltat. Este urmărită astfel, metamorfoza populismului contemporan din demagogia antică grecească, cu trimitere către semnificațiile implicate de conceptele de *idiotes* (provenind din limba greacă) – desemnând „simplul cetățean, omul de condiție modestă, omul fără educație” (p. 48) și *idiot* (cu proveniență franceză) – având conotație peiorativă, referindu-se la omul ignorant, imbecil, care pune mai presus de scopurile sociale comune, propriile dorințe și aspirații. Autorul susține teza conform căreia „munca esențială a democrației constă în a separa *idiotes* de *idiot*” (p. 49).

Capitolul semnat de Daniel Șandru își aduce contribuția la delimitarea cadrului de înțelegere a teoriei politice actuale, centrându-se pe analizarea populismului ca ideologie particulară specifică contemporaneității. Prin urmare, autorul abordează sistematic tema aleasă: inițial este evidențiată relația dintre populism și ideologie cu scopul reconsiderării în sens pozitiv a celor doi termeni, pentru ca ulterior, conceptul de populism să fie analizat prin prisma utilizării sale ca „instrument analitic” (p. 85) în surprinderea aspectelor pozitive, dar și negative ale democrației. În fine, populismul este inclus în teoriile politice contemporane, caracterizat fiind drept o ideologie trans-doctrinară și procesuală. Neavând un nucleu doctrinar propriu, populismul își construiește corpusul ideologic prin preluarea și adaptarea unor elemente specifice altor sisteme (conservatorism, liberalism etc.), de unde rezultă și imensa sa capacitate de a se adapta și reconstrui per-

manent în funcție de contextul social, politic, cultural sau economic existent.

În analiza sa asupra *leadership*-ului carismatic manifestat în cadrul partidelor populiste europene, Flavio Chiapponi pornește de la conceptul weberian de *carismă*, delimitând componentele esențiale ale acestuia, dar subliniind și principalele critici aduse lui Weber în conceptualizarea termenului. Pornind de la aceste considerații, autorul argumentează utilitatea conceptului de carismă, văzut drept unul dintre criteriile folosite „în construirea unei tipologii a *leadership*-ului populist” (p. 142). Cadrul teoretic este susținut de numeroase exemple din realitatea politică europeană contemporană, cu focalizare pe succesiunea conducerii realizată prin legitimitatea carismatică.

Ultima contribuție teoretică este semnată de Guy Hermet, care prin descrierea etapelor cronologice specifice dezvoltării populismului, completează cadrul de înțelegere al acestui fenomen. Primele manifestări populiste sunt corelate cu acțiunile narendikilor ruși, ale reprezentanților boulangismului francez și nu în ultimul rând, cu evenimentele generate de partidul nord-american, People's Party. Prezența acestor elemente empirice facilitează trecerea la partea a doua a prezentei lucrări care se concentrează pe analiza diverselor forme de manifestare ale populismului contemporan pe plan internațional.

Începutul părții a doua este marcat de contribuția lui Yann Basset și Stephen Launay care fac referire la unul dintre cele mai fertile terenuri ale dezvoltării populismului – America Latină. Contextele social-culturale și politice de la finele secolului XX, specifice țărilor latine precum Argentina, Venezuela, Brazilia sau Peru, au favorizat apariția și evoluția unor forme diverse ale populismului. Prin compararea ideologiei populismului clasic cu cea a populismului contemporan, modern, autorii tind să depășească controversile teoretice în acest sens, legate în special de elemen-

tele de drept care trebuie sau nu să apară în cadrul definirii conceptului. Tipul ideal al populismului se generează prin coroborarea cadrului teoretic cu aspecte din realitatea politică existentă.

Capitolul următor abordează o temă mai puțin cunoscută în mediile academice europene – analiza populismului pe continentul african. Prin utilizarea unui demers metodologic complex, studiul lui Alexander Makulilo discută comparativ strategiile populiste folosite de liderii a trei țări africane: Jakaya Kikwete, președintele Tanzaniei, Frederick Chiluba, fostul președinte al Zambiei și președintele Africii de Sud, Jacob Zuma. Se pare că izvoarele generării fenomenelor populiste comune acestor regiuni se regăsesc în factori economici, etnici sau în lipsa gravă a unui *leadership* politic. Chiar dacă inițial strategiile populiste au fost susținute intens de marea masă a populației, în final s-au dovedit a fi un eșec, ducând la instalarea unei democrații de fațadă. Impasul în care s-au aflat liderii politici africani menționați s-a datorat urmării propriilor interese în detrimentul cererilor populației.

Capitolul următor se înscrie tot în sfera analizei populismului pe continentul african. Emmanuel Banywesize se axează pe prezentarea a trei forme specifice pe care populismul le-a cunoscut în Africa subsahariană: populismul protestatar, populismul identitar și populismul generat de sărăcia în care se afla populația. Ultimele două tipuri de populism, au fost identificate în regimurile impuse de lideri politici precum Sekou Touré (Guinea), Desire Mobutu (Zair) și Idi Amin Dada (Uganda). Perioadele în care Honoré Ngbanda și Laurent Gbagbo au deținut puterea în Coasta de Fildeș, respectiv Congo, au fost marcate de populismul de protest. Aceste forme ale populismului, manifestate și în rândul practicilor politice ale liderilor tribali africani, nu au avut sorții de izbândă așteptați de populație, fiind caracterizate de violențe,

xenofobie, revolte și limitări ale drepturilor omului.

Democrația australiană modernă este caracterizată de existența a numeroase partide populiste, fie că sunt de dreapta sau de stânga, care atrag pe o perioadă limitată electoratul dornic de anumite schimbări. Dylan Kissane descrie și explică traiectoria politică urmată de oricare dintre partidele populiste din Australia, indiferent că punctul lor de plecare se afla în nevoia soluționării problemelor de mediu, ale imigranților sau ale homosexualilor. Este vorba de traiectoria celor „cinci E” – emergență, explozie, evaluare, expunere și extincție, pe liniile căreia s-au înscris și cele două partide oferite ca exemplu și discutate în cadrul capitolului: „Partidul O Singură Națiune și Verzii Australieni”.

Contribuția lui Anders Ravik Jupskas deschide discuțiile spre diferitele forme de manifestare ale populismului pe continentul european. Autorul prezintă o tipologie a variilor tipuri de populism existente în regiunea scandinavă, prin analiza în detaliu a programelor partidelor parlamentare și extra-parlamentare din Danemarca, Suedia și Norvegia. Prin contradicție cu unele teorii în domeniu, se evidențiază faptul că, în afara partidelor recunoscute ca fiind populiste, există o serie de elemente populiste regăsite și în cadrul programelor altor partide politice. Totuși, ideologia populismului nu a cuprins în foarte mare măsură regiunea scandinavă, fiind foarte dificil de identificat forme ale populismului conservator sau fascist.

Prin antiteză cu țările scandinave, Italia este recunoscută atât la nivel empiric, cât și la nivel teoretic, ca fiind un teren fertil pentru manifestarea fenomenului populist cu toate caracteristicile sale. Marco Tarchi prezintă particularitățile sistemului politic populist italian, prin referire la perioada de glorie politică a lui Silvio Berlusconi înconjurat de acoliții săi fideli. Lideri carismatici, bazându-se pe un discurs simplu și sensibil pentru marea masă a alegătorilor,

politicienii italieni au reușit într-o măsură extrem de scăzută să materializeze în fapte promisiunile electorale. Mai mult de cât atât, cei aflați la conducerea peninsulei au profitat de anumite contexte economice sau sociale pentru a-și urmări îndeaproape propriile țeluri.

Michael Shafir abordează o temă de extremă actualitate pe scena politicii europene – diversitatea formelor neopopulismului în contextul Europei Centrale și de Est. Transformările economice și sociale generate de căderea regimului comunist în țări precum Ungaria, Slovacia, Polonia sau România, corelate cu scăderea gradului de participare politică a populației, au dus la creșterea încrederii electorale față de liderii partidelor neopopuliste. În studiul său, Shafir prezintă comparativ caracteristicile formelor neopopulismului european central și de est, descriind minuțios ideologii ale partidelor precum Noua Republică (România).

Ultimul capitol al prezentei lucrări, aflat sub semnătura Marei Morini, dezbate tema neopopulismului rus aflat după perioada URSS. Sunt prezentate aspecte ale dinamicii fenomenului populist în Rusia, începând cu secolul XIX, perioada de origine a populismului rus, ajungând până în Rusia contemporană, unde neopopulismul este dominat de figura carismatică a lui Vladimir Putin. Analizând ascensiunea politică a lui Putin, unii teoreticieni subliniază faptul că noua eră politică rusă este supusă unei noi ideologii – „putinismul” (p. 468).

Fără a avea pretenția realizării unei imagini exhaustive asupra fenomenului populist, prezenta lucrare fixează liniile teoretice pe baza cărora populismul trebuie înțeles și aprofundat. Valoarea incontestabilă a cărții derivă din modalitatea în care conceptul central este clarificat din punct de vedere teoretic, dublată de contribuția empirică prin prezentarea comparativă a diferitelor forme de manifestare ale populismului pe plan internațional. Deoarece

fenomenele specifice populismului sunt prezentate într-o manieră extrem de accesibilă unui larg auditoriu, caracterul confuz al termenului de populism se diminuează. La finele parcurgerii capitolelor, cititorul poate să creioneze tabloul specific populismului, adăugând rând pe rând elementele definitorii ale fenomenului, caracteristice fiecărui regim politic în parte.

Raluca Buhaș

Jeffrey K. Olick, Vered Vinitzky-Seroussi, Daniel Levy (eds.), *The Collective Memory Reader*, New York, Oxford University Press, 2011, 528 p.

The Collective Memory Reader^{1,2} poate fi considerat ca fiind echivalentul simbolic al unui certificat de înregistrare disciplinară. Apariția editorială a lucrării ratifică existența unei noi provincii teritoriale în interiorul geografiei disciplinare cu granițe reconfigurabile a științelor sociale: *social memory studies*.

Subsumând sociologia memoriei ca parte integrantă a noului câmp de studiu, *social memory studies* are o lungă preistorie, ale cărei rădăcini coboară până la școala instituită în jurul figurii canonice a lui É. Durkheim. Dacă rădăcinile istorice pot fi găsite în modul în care Durkheim (1912/1995) a conceptualizat ritualurile religioase ca practici comemorative de actualizare a trecutului în prezent care produc efecte de solidarizare a comunității, bulbul teoretic este reprezentat însă de opera unuia dintre principalii legatari ai patrimoniului ideativ durkheimian, M. Halbwachs. Istoria propriu-zisă a studiului memoriei sociale debutează mult mai recent, începuturile articulării sale datând din anii '80 ai secolului trecut. Primul audit intelectual al domeniului de studiu aflat în plină emergență a fost realizat de Jeffrey K.